

ГУМАНІТАРНІ ТА СОЦІАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ МЕДИЦИНИ, ПИТАННЯ ВИКЛАДАННЯ У ВИЩІЙ МЕДИЧНІЙ ШКОЛІ

DOI 10.31718/2077-1096.19.2.174

УДК 616.714-06-07

Гринь В.Г., Черкун Н.О., Головка О.Г.

ЕПОНІМІЧНІ ТЕРМІНИ В МОРФОЛОГІЇ ТА ПАТОЛОГІЇ ЧЕРЕПА ЛЮДИНИ

Українська медична стоматологічна академія, м. Полтава

У морфологічних науках (анатомія людини, клінічна, топографічна та патологічна анатомія, гістологія, ембріологія, цитологія тощо) епоніми вживають давно й постійно. Авторські назви охоплюють широкий спектр анатомічних утворень від найважливіших вузлових до менш важливих для практичної медицини. Епоніми широко поширені в медицині, проте останнім часом все частіше виникає необхідність в їхній заміні на більш описові терміни. Важливим є дослідження епонімів у медичній галузі знань. Мета. Дослідження епонімів та епонімічних синдромів у анатомічній термінології при вивченні черепа людини шляхом бібліографічного аналізу літератури. Матеріали і методи. У роботі використані загальнофілософські та загальнонаукові методи дослідження, а саме: діалектичний, історично-хронологічний, бібліографічно-описовий, аналітичний тощо. Результати та висновки. На сьогоднішній день в анатомії епонімічні назви все частіше зустрічаються в різних виданнях та підручниках з клінічної анатомії. Використання епонімів у науковій літературі робить текст лаконічним та яскравим. Застосування анатомічних термінів, до складу яких входять імена або прізвища дослідників, які вперше описали анатомічне утворення, сприяють кращій орієнтації в топографо-анатомічному розташуванні органу або ділянки, це потрібно для роботи з науковою літературою, де ці терміни позначені епонімічно, тобто без детального роз'яснення значення. Вивчення епонімічних термінів сприяє розкриттю еволюції клінічних дисциплін, діагностичного процесу мислення, а також формуванню термінологічної компетенції у студентів-медиків, опануванню ними мови спеціальності, а також підвищення наукового та освітнього рівня викладача.

Ключові слова: епонім, анатомія, череп, кістка.

Вступ

Інтеграційні процеси, що відбуваються останнім часом в освітньому та науковому процесах, сприяють застосуванню нових термінів, зрозумілих науковцю та освітянину будь-якої галузі знань. В цьому процесі втрачаються важливі знання як історичної цінності, так і національного особливого характеру. Важливим є дослідження епонімів у медичній галузі знань.

У морфологічних науках (анатомія людини, клінічна, топографічна та патологічна анатомія, гістологія, ембріологія, цитологія тощо) епоніми вживають давно й постійно. Авторські назви охоплюють широкий спектр анатомічних утворень від найважливіших вузлових до менш важливих для практичної медицини. Але знання цих назв для дипломованого лікаря, викладача, науковця важливе насамперед із професійних позицій. Фахівці застосовують терміни-епоніми, що сприяє їхньому професійному становленню, підвищує інтелектуальний рівень медика, адже в епонімі – частина історії, культури, яка творилася, починаючи від найдавніших часів великими сподвижниками медичної галузі знань до сьогодні [4, 7, 11, 12].

Епоніми широко поширені в медицині, проте

останнім часом все частіше виникає необхідність в їхній заміні на більш описові терміни.

Мета

Дослідження епонімів та епонімічних синдромів у анатомічній термінології при вивченні черепа людини шляхом бібліографічного аналізу літератури.

Матеріали та методи дослідження

У роботі використані загальнофілософські та загальнонаукові методи дослідження, а саме: діалектичний, історично-хронологічний, бібліографічно-описовий, аналітичний тощо. Цей бібліографічний аналіз базується на опублікованих рецензованих статтях, книгах, навчальних посібниках, монографіях. Для цілей даного систематичного огляду пошук літератури (що стосується розгляду епонімів та епонімічних синдромів у анатомічній термінології при вивченні черепа людини) здійснювався у всесвітній мережі «Інтернет», вітчизняних джерелах літератури, науковій та електронній бібліотеках Української медичної стоматологічної академії за такими ключовими словами: «епонім», «епонімічний синдром», «череп», «кістка» і таке інше.

Результати та їх обговорення

Епонім (гр. *εponυμος* – той, що дає ім'я, назву) – особа, від імені (прізвища) якої утворено назву місцевості, країни, народу; сама назва такого типу. Епоніми – медичні терміни, що мають у своїй основі власні назви – антропоніми й топоніми, що називають лікаря – винахідника або регіон масового поширення хвороби. Такі назви ніяк не характеризують денотат, а новоутворений медичний термін перебуває в різних термінологічних полях, підсистемах української мови [5, 14]. У науці епонім – назва явища (наприклад, хвороби), поняття, структури або методу по імені людини, що вперше виявила або описала їх (Квінке, закон Вакернагеля, символ Кронекера і т. п.) [8, 13].

На сьогоднішній день в анатомії епонімічні назви все частіше зустрічаються в різних виданнях та підручниках з клінічної анатомії. Вони збереглися, не дивлячись на нову анатомічну (медичну) номенклатуру в клінічній практиці. Широко застосовуються в закордонних публікаціях та підручниках.

Використання епонімів у науковій літературі робить текст лаконічним та яскравим. Фахівці вживають епонімічні терміни, хоча із офіційної номенклатури вони вилучені. Вивчення епонімів сучасному студенту, молодому вченому, медичному працівнику, дозволяє глибше дізнатися про історію своєї науки та спеціальності, зрозуміти той корінь, на основі якого будуються сучасні морфологічні науки. Досвідчені лікарі-практики, вчені в галузі морфології укладають словники-довідники, в яких застосовують терміни – епоніми [5]. Такі видання потрібні студентам-медикам, адже їх бракує в Україні. Застосування анатомічних термінів, до складу яких входять імена або прізвища дослідників, які вперше описали анатомічне утворення, сприяють кращій орієнтації в топографо-анатомічному розташуванні органу або ділянки, це потрібно для роботи з науковою літературою, де ці терміни позначені епонімічно, тобто без детального роз'яснення значення. Словники, довідники, підручники, монографії, посібники, дисертаційні дослідження фіксують найменування з відповідними власними назвами, а тому привертають увагу лінгвістів-дослідників [2, 10, 14].

Досвід викладання показав, що під час практичного заняття, заліків і іспитів багато хто із студентів зазнає труднощі в освоєнні і розумінні ряду термінів, які зустрічаються в навчальній літературі, але належним чином не пояснюються.

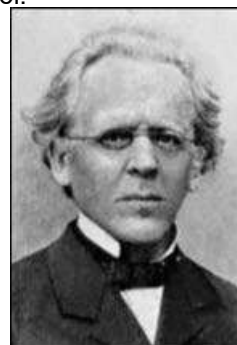
Альбрехта кісточка [K.M.P.Albrecht] – додаткова кістка, яка знаходиться між потиличною і клиноподібною кістками.

Андернах (Andernach) Гюнтєр (1487-1574), французький анатом і хірург, уродженець Швейцарії (з Андернаха). З 1527 жив у Парижі, викладав анатомію і хірургію. У нього навчався А. Везалій, його лекції слухав Мігель Сервет. Твори Андернаха мали широку популярність і служили вагомим доповненням до анатомії А. Везалія.

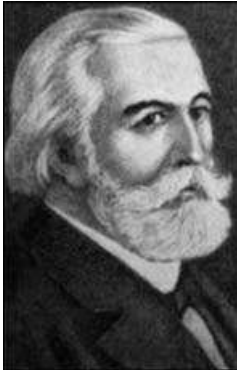
Андернаха кістки [G.J.Anderrnach] – додаткові кістки швів склепіння черепа; вставні кістки черепа (*ossa intercalati*).

Аперта синдром (Apert). Поєднання деформації черепа і синдактилії. Вроджена вада розвитку черепа (баштовий череп, місяцеподібне обличчя, приплюснутий ніс, витрішкуватість за рахунок плоских орбіт), високе піднебіння (іноді з розщепленням), синдактилія, полідактилія, радіоульнарний синостоз з тугоподвижністю в ліктьовому суглобі.

Арнольд (Arnold) Фридрих (1803-1890), німецький анатом. Народився в Ландау. Медичну освіту здобув в Гейдельберзі. У 1826 році захистив докторську дисертацію на тему про будову головної частини симпатичного нерва людини. Після цього очолював кафедри в Цюріху (1835-1840), Фрейбурзі (1840-1845), Тюбінгені (1845-1852) та Гейдельберзі (1852-1890). Його численні роботи присвячені будові мозку і периферичної нервової системи.

Арнольда каналець [F.Arnold] (Арнольда каналець безіменний, Арнольда кам'янистий отвір, *canaliculus innominatus*) – непостійний отвір (*foramen petrosum*) у великому крилі клиноподібною кістки (між овальним і остистим отворами), пронизується малим кам'янистим нервом.

Бергман (Bergmann) Ернст (1836-1907), відомий хірург. Народився в Ризі. Після закінчення Дерптського університету (1860) був асистентом хірургічної клініки, потім (1871) професором того ж університету до 1878 р. Недовгий час був професором у Вюрцбурзі, а в 1882 році обраний професором Берлінського університету. На посаді консультанта-хірурга приймав участь у франко-прусській (1870-1871) і російсько-турецькій (1877-1878) війнах. Набув великий досвід у військово-польовій хірургії, котрий переніс в умови мирного часу, як творець товариства по наданню невідкладної допомоги в Берліні. Вивчав усі галузі хірургії, проте особливу увагу приділяв лікуванню ран. Роботи Бергмана з хірургії черепа, особливо в частині вогнепальних поранень черепа, є класичними.

Бергмана чотирикутник [E.Bergmann] – за схемою краніоцеребральної топографії Кренлейна є топографоанатомічним орієнтиром для розтину отогенних гнояків у середній черепній ямці.

Беттл симптом (Battle). Зміна забарвлення шкіри в ділянці соскоподібного відростка, аж до появи екхімозів. Визначають при переломі основи черепа.

Бертіна кісточки [E.J.Bertin] (клиноподібні раковини, conchae sphenoidales) – тонкі кісткові пластинки передньої поверхні тіла клиноподібної кістки, які обмежують своїми верхніми краями парний отвір клиноподібної пазухи (apertura sinus sphenoidalis).

Біша (Bichat) Марі Франсуа Ксав'є (1771-1802), французький анатом і фізіолог. Народився в Тіоретте (Енн). медицину вивчав в Монпельє, Ліоні та Парижі. У 1797 р. в Парижі почав читати лекції з нормальної і патологічної анатомії, фізіології і хірургії. У 1800 році призначений

лікарем в паризьку лікарню. Основоположник вчення про тканини, творець загальної анатомії нервової системи, фізіологічного напрямку в медицині. Розділив нервову систему на вегетативну і анімальну частини, ввів в 1800 році термін «вегетативна нервова система». Широко відомі його роботи «Фізіологічні дослідження про життя і смерть» (1800), «Загальна анатомія в її доповненні до фізіології і медицини» (1802).

Біша ямка [M.F.X.Bichat] (крило-піднебінна ямка, fossa pterygopalatina) – щілиноподібний простір у підскроневій ділянці, обмежений спереду горбом та підскроневою поверхнею верхньої щелепи, ззаду – крилоподібним відростком клиноподібної кістки, медіально – перпендикулярною пластинкою піднебінної кістки, зверху – верхньощелепною поверхнею великого крила клиноподібної кістки; вміст: крилопіднебінний вузол верхньощелепного нерва, його очноямкові та верхні задні носові гілки, верхньощелепні судини.

Блюменбах (Blumenbach) Йоганн (1752-1840), німецький лікар і анатом, зоолог і антрополог. Народився в Готі. Вивчав медицину в Єні, Геттінгені. У 1776-1835 рр. очолював кафедру клінічної медицини в Геттінгенському університеті. В своїх дослідженнях, застосовуючи порівняльно-анатомічний метод, зазначив спільність походження різних видів тварин. Один із засновників антропології. У дисертації «Про природні різновиди людського роду» (1776) описав 5 видів сучасних рас людини і висловив думку про їх єдине походження.

Блюменбаха схил [J.F.Blumenbach] (схил, clivus) – жолоб, утворений тілом клиноподібної кістки та основною частиною потиличної кістки; простягається між спинкою турецького сідла та великим отвором потиличної кістки; на ньому розміщені довгастий мозок, міст і артеріальне коло мозку.

Бреше канали [G.Breschet] (Дюпоїтрена ка-

нали, канали губчатки, canales diploicae) – канали губчастої речовини плоских кісток склепіння черепа, в яких простягаються вени губчатки.

Брока (Broca) Поль (1824-1880), французький хірург, анатом і антрополог. Народився в Санта-Фе ля Гранде. Медицині навчався в Парижі. Працював хірургом. З 1848 року – прозектор медичного факультету Паризького університету. З 1867 р – професор клінічної хірургії і член Французької медичної академії. У 1859 р заснував Паризьке антропологічне товариство і став директором заснованої ним антропологічної лабораторії. Розробив методику антропометрії, сконструював ряд інструментів для вимірювання тіла. Заснував журнал «Антропологічний обзор». У 1865 р. опублікував підручник з описової анатомії людини.

Брока альвеолоконділярна площина [P.Broca] – умовна горизонтальна площина, проведена через нижні точки потиличних виростків та комірки верхніх різців.

Будинова пластинка [Д.Т.Будинов] – хрящова пластинка, яка знаходиться між потиличним краєм тім'яної кістки та потиличною лускою в плодів та новонароджених; під час пологів сприяє взаємозміщенню кісток.

Везалій (Vesalius) Андрій (1515-1564), вчений епохи Відродження, основоположник сучасної наукової анатомії. Народився в Брюсселі в родині королівського аптекаря. Закінчив Лувіденський університет, потім вивчав медицину в Парижі, де був учнем відомого анатома Я. Сільвія. У 1537 р. повернувся в Лувен, продовжував займатися анатомією, з небезпекою для життя добуваючи трупи. У 1537 виїхав до Падуї, отримав там звання доктора медицини і був призначений професором хірургії та анатомії. У 1538 р. опубліковані його «Шість анатомічних таблиць», створених спільно з художником Стефаном ван Калькармом. У 1543 році в Базелі вийшла головна праця Везалія «Про будову людського тіла в семи книгах», заснована на розтині і препаруванні людських трупів, яка містила критику хибних поглядів Галена. У тому ж році опубліковано короткий витяг з цієї праці – «Епітом». Запеклі супротивники змусили А. Везалія покинути Падуанський університет і зайняти пост придворного лікаря Карла V, а потім його сина Пилипа II. У 1559 р А. Везалій переїжджає в Мадрид. Позбавлений можливості займатися анатомією, переслідува-

ний наклепом, він спалює частину своїх рукописів і 1564 р. здійснює паломництво в Палестину. На зворотному шляху після корабельної аварії потрапив на острів Занте в Іонічному морі, де незабаром помер.

Везалія кістка [A.Vesalius] (кістка переднього тім'ячка, os fonticuli anterioris) – додаткова кістка, яка утворюється на місці переднього тім'ячка.

Везалія отвір [A.Vesalius] (венозний отвір, foramen venosum) – отвір у великому крилі клиноподібної кістки, який знаходиться між круглим та овальним отворами; пронизується випускною веною Везалія (v. emissaria).

Відіануса канал [G.G.Vidianus] (крилоподібний канал, canalis pterygoideus) – сагітально спрямований канал в основі крилоподібних відростків клиноподібної кістки, який сполучає зовнішню поверхню основи черепа з крилопіднебінною ямкою; пронизаний судинно-нервовим пучком (крилоподібні а., в. і н.).

Від'Азіра кістка [F.Vicq-d'Azyr] (Г'юте кістка, Келлікера кістка, різцева кістка, os incisivum) – передньонижня частина верхньої щелепи з верхніми різцями, іноді окрема кістка; за ембріологічною номенклатурою називається передщелепною (premaxilla); альтернативний термін – "palatum primum" (первинне піднебіння).

Вітнала горбик [S.E.Whithnall] (крайовий горбик, tuberculum marginale) – крайовий горбик на очноямковій поверхні лобового відростка виличної кістки.

Гаймор (Highmore) Натаніель (1613-1685), англійський лікар і анатом. Народився у Фордінгбрідж (Хемпшир). У 1634 р. вступив на природний факультет Оксфордського університету, після закінчення якого в 1641 році працював лікарем в Шербурзі. Вивчав описову анатомію людини. Великий вплив на розвиток анатомії як науки надала його праця «Анатомічне дослідження людського тіла», опублікована в 1651 р.

Гаймора пазуха [N.Highmore] (Гаймора пещера, Гаймора порожнина, верхньощелепна пазуха, sinus maxillaris) – порожнина в тілі верхньої щелепи, покрита слизовою оболонкою, заповнена повітрям, відкривається в середній носовий хід.

Гарсена симптом (Garsin). Односторонній параліч черепномозкових нервів без чутливих і рухових розладів тулуба і підвищення внутрішньочерепного тиску. Спостерігають при пухлинах основи черепа.

Генле (Henle) Фрідріх (1809-1885), німецький анатом і патолог. Народився в Нюрнберзі. Медичну освіту отримав в Боннському університеті, був учнем І. Мюллера. У 1832 р. захистив докторську дисертацію, після чого працював в Парижі. У 1840 році обраний завідувачем кафедри анатомії в Цюріху. У 1844 р. – професор анатомії в Гейдельберзі. З 1852 року і до кінця життя був професором і директором Анатомічного інституту в Геттінгені. Інтенсивно займався анатомією і мікроскопічною анатомією внутрішніх органів людини. У 1882 р. в Харкові професором Вагнером і прозектором Поповим був переведений з німецької мови його підручник «Нарис анатомії людини».

Генле ость [F.G.J.Henle] (Цукеркандля ость, надходова ость, *spina suprameatica*) – виступ на зовнішній поверхні скроневої кістки, над верхнім краєм зовнішнього слухового ходу; топографо-анатомічний орієнтир для операційних доступів до печери соскоподібного відростка.

Глазера щілина [J.H.Glaser] (Гюгье канал, Чивініні канал, кам'янисто-барабанна щілина, *fissura petrotympanica*) – вузький простір між лускою і виступаючим краєм кам'янистої частини (пірамідки) скроневої кістки; задня частина барабанно-лускової щілини (*fissura tympanosquamosa*), яка перетинає кософронтально нижньощелепну ямку скроневої кістки; у щілині відкривається каналець барабанної струни; через щілину в барабанну порожнину проникають передня і задня барабанні артерії (*aa. tympanicae anterior et posterior*).

Дорелло канал [Dorello] – канал у кам'янистій частині скроневої кістки, утворений борозною нижньої кам'янистої пазухи і твердою оболонкою головного мозку; вміст: нижня кам'яниста пазуха, артеріальні судини та відвідний нерв, який прямує у печеристу пазуху.

Інграссіаса виступ [G.Ingrassias] (ость клиноподібної кістки, *spina ossis sphenoidalis*) – загострена кісткова пластинка, якою закінчується велике крило клиноподібної кістки.

Інграссіаса крило [G.Ingrassias] (мале крило клиноподібної кістки, *ala minor ossis sphenoidalis*) – парна пластинка тіла клиноподібної кістки.

Кампер (Camper) Пітер (1722-1789), голландський лікар, антрополог, палеонтолог, художник. Народився в Лейдені, там же вивчав природознавство і медицину. У 1747 р. отримав ступінь доктора філософії. З 1750 р. – професор філософії, а потім медицини у Франекере, в 1755-1761 рр. – професор анатомії і хірургії в Амстердамі. У 1763-1773 рр. – професор анатомії і хірургії та внутрішньої медицини в Гренінгені. Його праці присвячені різним питанням медицини, нормальної і порівняльної анатомії. Ним описана будова кришталіка, пневматизація кісток у птахів, слизові сумки м'язів.

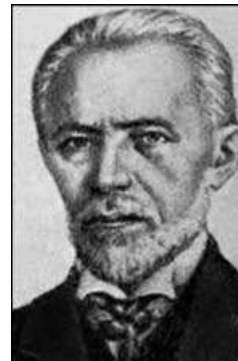
Кампера лицевий кут [P.Camper] (Топінара кут) – лицевий кут (*angulus facialis*), утворений вушно-носовою лінією (Кампера лінією) та лінією, яка з'єднує середину надперенісся з носовою остю; топографоанатомічний орієнтир у пластичній хірургії.

Кампера лінія [P.Camper] (вушно-носова лінія, *linea auriculonasalis*) – з'єднує передню носову ость верхньої щелепи з верхнім краєм зовнішнього слухового ходу; топографо-анатомічний орієнтир для побудови лицевого кута Кампера при плануванні пластичних операцій на лиці.

Керкрінга кісточка [Th.Kerckring] (*ossicula Kerckringi*) – варіант розвитку потиличної кістки; окрема точка скостеніння на місці зовнішнього потиличного виступу; в дитячому віці може бути самостійною кісточкою.

Карціуса синдром. Характеризується уродженою гіпертрофією половини обличчя, дисплазією зубів, розширенням вен на ногах, синдактилією, гіпогеніталізмом.

Кілліана борозенки [H.F.Killian] – головні борозенки стінки носа, які з'являються на 8-10 тижнях внутрішньоутробного розвитку на бічних стінках носа та в ділянці майбутнього решітчастого лабіринту.

Кохер (Kocher) Теодор (1841-1917), швейцарський хірург, лауреат Нобелівської премії 1909 р. З 1886 р – асистент хірургічної клініки в Берні. У 1872-1911 рр. – професор хірургії в Берні. Вніс великий внесок в усі галузі хірургії: Розробляв проблему зоба, базедової хвороби, досліджував механізми дії на тканини вогнепальної зброї, поранення хребта і спинного мозку, запропонував ряд оригінальних інструментів і методів лікування пахових гриж і вивихів. Автор оригінального посібника з оперативної хірургії (1892-1907).

Кохера точка [E.Th.Kocher] – визначається на склепінні голови на 1 см наперед від вінцевого шва і на 2 см вбік від сагітальної лінії; топографоанатомічний орієнтир для пункції переднього рога бічного шлуночка головного мозку.

Крузона лице [O.Crouzon] – "хмароподібна" форма лица і голови з вираженим черепно-лицевим дизостозом через множинні передчасні синостози вінцевого і потилично-тім'яного швів та горбоподібні утворення у ділянці переднього тім'ячка, кісткова пластинка якого внаслідок передчасного скостеніння досягає кута носа.

Ландуцера канал [Ф.П.Ландуцерт] (черепно-глотковий канал клиноподібної кістки, *canalis cranio-pharyngealis ossis sphenoidalis*) – знаходиться на дні гіпофізарної ямки, відкривається "глотковим отвором" на нижній поверхні тіла клиноподібної кістки, поблизу з'єднання крил леміша. Вміст: продовження твердої мозкової оболонки у вигляді сполучнотканинної муфти, що містить венозні утворення. Трапляється рідко (2 %).

Лукаса борозна [R.C.Lucas] (остиста борозна, *sulcus spinosus*) – втиснення від барабанної струни, яке знаходиться на ості великого крила клиноподібної кістки.

Марфана синдром. Арахнодактилія в поєднанні з різними очними, скелетними і вісцеральними дефектами. Клінічно вади розвитку виявляються у вигляді доліхоцефалії, готичного піднебіння, прогнатії, кіфозу, лійкоподібної або килевидної грудної клітки, подовження кінцівок, арахнодактилії, розбавтаності суглобів. Може бути аневризми аорти, аномалії артерій, клапанного апарату серця. Рентгенологічно відзначають дифузний остеопороз метафізарних відділів кісток.

Меккель (Meckel) Йоганн Фрідріх (1724-1774), німецький анатом, учень А. Галлера. Народився

в Ветцларі. Медичну освіту здобув в Геттінгенському та Берлінському університетах. У 1748 році захистив докторську дисертацію про V пару черепних нервів. У 1749 р. член Королівської академії у Берліні. З 1751 р. професор анатомії і ботаніки в Берлінському університеті. Викладав також в акушерській школі, займався медичною практикою. Відомий численними працями з анатомії периферичної нервової системи, особливо трійчастого нерва, ембріології. Ним заснований анатомічний музей в Галле.

Меккеля хрящ [J.F.Meckel] – хрящ нижньої частини першої вісцеральної дуги зародка людини, навколо якого розвивається нижня щелепа.

Меккеля ямка [J.F.Meckel] (трійчасте втиснення, *impressio trigeminalis*) – визначається поблизу верхівки кам'янистої частини скроневої кістки, в якому розміщується чутливий вузол трійчастого нерва (*ganglion trigeminale Gasseri*).

Мозера комірка [H.P.Mosher] (решітчастий міхур, *bulla ethmoidalis*) – велика комірка решітчастого лабіринту в межах гачкуватого відростка. Між гачкуватим відростком та нижньою поверхнею решітчастого міхура є півмісяцева щілина, за допомогою якої верхньощелепна пазуха сполучається із середнім носовим ходом.

Морана отвір [S.F.Morand] (сліпий отвір, *foramen caecum*) – знаходиться на внутрішній поверхні основи черепа, обмежений нижньою частиною лобового гребеня та крилами півнячого гребеня решітчастої кістки.

Моргані (Morgagni) Джованні (1682-1771), італійський анатом і лікар, учень А. Вальсальви. Народився в Ботті. Протягом 59 років був професором анатомії в Падуї. Відомий своїми роботами з нормальної, патологічної анатомії, які мали велике значення для розвитку анатомічного напрямку в медицині. Створив музей каліцтв, аномалій і опухолей різних органів. Вважається засновником патологічної анатомії як науки.

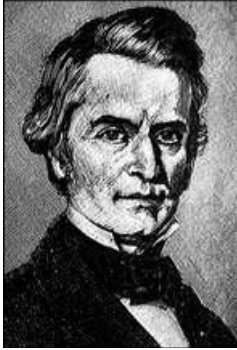
Моргані раковина [G.B.Morgagni] (верхня носова раковина, *concha nasalis superior*; верхня решітчаста раковина, *concha ethmoidalis superior*) – виріст на медіальній стінці решітчастого лабіринту; бере участь у формуванні бічної стінки носової порожнини.

Отта отвір [Д.О.Отт] (кам'янисто-лускова щілина, *fissura petrosquamosa*) – передня частина барабанно-лускової щілини, між лусковою частиною і випнутим краєм кам'янистої частини скроневої кістки, де відкривається кам'янисто-

лусковий каналець.

Пренсето горбок [L.Princeteau] – підвищення або верхній край в межах верхівки кам'янистої частини скроневої кістки (margo superior partis petrosae), до якого примикає верхня кам'яниста пазуха.

Пуар'є лінія [P.J.Poirier] – проводиться на склепінні черепа між назоном та ламбдою.

Ретціус (Retzius) Андреас (1796-1860), шведський анатом. Закінчив університет в Лунді, навчався у Копенгагені; в 1819 р. отримав ступінь доктора медицини. У 1823 р. – професор анатомії Ветеринарного інституту в Стокгольмі, а з 1824 року – професор нормальної анатомії Каролінського інституту. Його роботи присвячені різним питанням порівняльної анатомії. описав зв'язок між спинномозковими нервами і симпатичними стовбурами (1832), уточнив будова ряду елементів судинної системи (1843) шлунка у людини і тварин. Досліджував будову печінки; вивчав будову черепа скандинавських народів і класифікував раси за формою черепа. Заснував музей нормальної анатомії в Стокгольмі.

Ретціуса головний покажчик [A.A.Retzius] – антропометричний і топографо-анатомічний показник відсоткового відношення ширини черепа до його довжини.

Ріолан (Riolan) Жан (1577-1657), французький лікар і анатом. Народився в Парижі. Професор анатомії і ботаніки в Парижі. Ним описані багато анатомічних утворень: меніски колінного суглоба, брижа, сальник, сальникові відростки, сім'яні каналці.

Ріолана кістки [J.Riolan] – непостійні маленькі ізольовані кісточки у кам'янистопотиличному шві основи черепа (ossa suturalia).

Ріше ямка [Ch.P.Richet] (крило-верхньощелепна ямка, fossa pterygomaxillaris) – складається з двох ямок: клино-

верхньощелепної і крило-піднебінної; краніально продовжується у підскроневу ямку. Вміст: крило-подібні м'язи та міжкрилоподібна і крило-скронева щілини, заповнені клітковиною і глибоким венозним сплетенням.

Робена синдром (Robin). Вроджене каліцтво, що характеризується недорозвиненням нижньої щелепи (мікрогенія), недорозвиненням і западінням язика (глосоптоз) і розщелиною піднебіння. Нерідко поєднується з іншими вадами.

Руссо кістка [L.F.E.Rousseau] – додаткова слізна кісточка (ossicula lacrimalis accessoria), яка знаходиться попереду від основної слъозова кістки; варіант розвитку кісток лица.

Санторіні раковина [G.D.Santorini] (найвища носова раковина, concha nasalis suprema) – непостійна тонка кісткова пластинка медіальної стінки решітчастого лабіринту, визначається над верхньою носовою раковиною.

Скарпи отвори [A. Scarpa] – отвори в міжщелепному шві, крізь які проходять судини і нерви.

Скотта лінія [J.H.Scott] (різцева лінія) – з'єднує різцевий отвір на кістковому піднебінні з шилососкоподібним отвором скроневої кістки; топографоанатомічний орієнтир та антропометричний показник форми черепа (брахі- або доліхоморфний).

Стенон (Стенсен) Нільс (Stenon, Stensen) (1638-1686), датський анатом, геолог і палеонтолог. Народився в Копенгагені. Медичну освіту здобув в Копенгагені у Т. Бартолліні і в Лейдені у Я. Сільвія. Потім працював з Блазіуса в Амстердамі, де в 1660 р. відкрив протоку привушної залози. У 1663 р. в Лейдені отримав ступінь доктора медицини. З 1669 р. перебував у Франції, Італії, Німеччині, Голландії, а в 1672 р. повернувся в Данію. У 1672 році призначений професором анатомії в Копенгагені. Займався вивченням анатомії м'язів, головного мозку, кісткової системи. Відомий роботами «Мова про анатомію мозку», «Досвід спостереження над м'язами і залозами», «Про засади мієлогії або геометричний опис м'язів», які містили нові для того часу ідеї.

Стенона канал [N.Stenon] (різцевий канал, canalis incisivus) – непарний кістковий канал, що починається різцевим отвором попереду середнього піднебінного шва; містить велику піднебінну артерію та носопіднебінний нерв.

Стенона отвір [N.Stenon] (різцевий отвір, foramen incisivum) – отвір позаду медіальних різців, у серединному піднебінному шві, що веде у

різцевий канал. Крізь отвір проходять задні пергородкові гілки від клинопіднебінної артерії і гілки великої піднебінної артерії від низхідної піднебінної артерії (гілки верхньощелепної артерії) та носопіднебінний нерв (гілка верхньощелепного н.).

Таріна щілина [P.Tarin] (розтвір каналу великого кам'янистого н., hiatus canalis n. petrosi majoris) – отвір на передній поверхні кам'янистої частини скроневої кістки, крізь який виходить поверхневий великий кам'янистий нерв.

Фаллопій (Falloppio) Габріель (1523-1562), італійський анатом. Народився в Модені. Вивчав медицину в Феррарі і Пізі. З 1551 року – професор анатомії і хірургії в Падуї. Відомий своїми дослідженнями органу слуху і рівноваги, а також репродуктивної системи людини.

Фаллопія канал [G.Fallioipio] (канал лицевого нерва, canalis n. facialis) – знаходиться всередині кам'янистої частини скроневої кістки; починається на дні внутрішнього слухового ходу, поперечно перетинає поздовжню вісь кам'янистої частини ззаду наперед, біля її передньої поверхні повертає латерально, утворюючи колінце каналу лицевого н. і прямує латеродорсально, паралельно поздовжній осі кам'янистої частини; над барабанною порожниною дугоподібно повертає донизу і закінчується шилососкоподібним отвором. Крізь канал проходить VII пара черепних нервів.

Феррейна канал [A.Ferrein] (Феррейна протока, нососльозовий канал, canalis nasolacrimalis) – кісткове сполучення між очною ямкою та нижнім носовим ходом; утворений слъзозовою борозною і слъзозовим відростком нижньої носової раковини; довжина 12-14 мм, діаметр – 3-4 мм.

Хандо-Шюллера-Крістіана хвороба. Краніальний ксантоматоз. Захворювання полягає в порушенні обміну холестерину і інфільтрації ліпоїдному і плазматичними клітинами плоских кісток, твердої мозкової оболонки і шкіри. Клінічно – екзофтальм, статеве недорозвинення, в шкірі – дрібні жовтуваті вузлики, переломи довгих трубчастих кісток, ураження лицевого нерва, зниження слуху, ністагм, мозочкові розлади. На рентгенограмах черепа та інших кісток – осередки остеопорозу з неоднаковою інтенсивністю з нерівними контурами (череп типу географічної карти). Захворювання починається у віці до 10 років, частіше вражає хлопчиків, перебіг хвороби

прогресуючий.

Якобсона канал [L.L.Jacobson] (барабанний каналець, canaliculus tympanicus) – починається зовнішнім (нижнім) отвором (apertura externa) на дні кам'янистої ямки на нижній поверхні кам'янистої частини скроневої кістки, прямує доверху, проникає в барабанну порожнину, по її медіальній стінці, далі на мис у вигляді борозни; виходить на передню поверхню кам'янистої частини, де відкривається внутрішнім (верхнім) отвором (apertura interna) – розтвором каналу малого кам'янистого нерва; містить барабанний нерв – гілку язикоглоткового нерва (IX пари черепних нервів) [1, 3, 6, 9].

Висновки

Отже, епонімічні назви становлять вагомий сегмент у системі наукової медичної термінології, хоча вони не містять класифікаційних ознак. Мотиви номінації медичних термінів власними назвами – це прагнення увіковічнити автора відкриття або регіон масового поширення хвороби та першу територію її виявлення, що охоплюють національні та світові ареали. Епоніми у складі термінології не втратили своєї актуальності, що спонукає до подальших наукових пошуків. Вивчення епонімічних термінів сприяє розкриттю еволюції клінічних дисциплін, діагностичного процесу мислення, а також формуванню термінологічної компетенції у студентів-медиків, опанування ними мови спеціальності, а також підвищення наукового та освітнього рівня викладача.

Література

1. Akhtemiychuk YuT, Khmara TV, Pronyayev DV. Eponimichni termini v klinichniy anatomiyi holovy ta shyyi [Eponymic terms in clinical anatomy of the head and neck]. Chernivtsi: Meduniversytet; 2013. 176 p. (Ukrainian).
2. Cherkasov VH, Bobryk II, Humins'kyu YUY, Koval'chuk OI. Mizhnarodna anatomichna terminolohiya (latyns'ki, ukrayins'ki, rosiiys'ki ta anhliys'ki ekvivalenty) [International Anatomical Terminology (Latin, Ukrainian, Russian and international equivalents)]. Vinnytsya: Nova knyha; 2010. 392 p. (Ukrainian).
3. Chernyavskiy MN. Kratkiy ocherk istorii i problemy uporyadocheniya meditsinskoy terminologii: entsiklopedicheskiy slovar' meditsinskikh terminov [A brief essay on the history and problems of streamlining medical terminology: an encyclopedic dictionary of medical terms]. Moskva: Sovetskaya entsiklopediya; 1984; 3: 410-25. (Russian).
4. Danilenko VP. Russkaya eponimoterminologiya: Opyt lingvisticheskogo opisaniya [Linguistic description experience]. Moskva: Nauka; 2007. 246 p. (Russian).
5. Dzyuba M. Eponimichni naymenuvannya v ukrayins'kiy naukoviy terminolohiyi [Eponymic names in Ukrainian scientific terminology]. Ukrayins'ka mova. 2010;3:55-63. (Ukrainian).
6. Goncharov NI. Illyustrirovanny slovar' eponimov v morfologii [Illustrated dictionary of eponyms in morphology]. Volgograd: Izdatel'; 2009. 504 p. (Russian).
7. Kandelaki TL. Semantika i motivirovannost' eponimov-terminov [The semantics and motivation of eponyms-terms]. Moskva: Nauka; 2007. 168 p. (Russian).
8. Lyenko V. Termini-eponimy v ukrayins'kiy anatomichniy terminolohiyi [Terms-eponyms in the Ukrainian anatomical terminology]. Visnyk Nats. un-tu «L'vivs'ka politehnika». Seriya «Problemy ukrayins'koyi terminolohiyi». 2009;648:66–70. (Ukrainian).
9. Matshchuk-Vatseba LR. Normal'na anatomiya: Navchal'no-metodychnyy posibnyk [Normal anatomy: a teaching manual]. L'viv: Poklyk sumlinnya; 1997. 269 p. (Ukrainian).
10. Netlyukh MA. Ukrayins'ko-latyns'kyu anatomichnyy slovnyk [Ukrainian-Latin Anatomical Dictionary]. L'viv: Strim; 2000. 216 p. (Ukrainian).

11. Samusev RP, Goncharov NI. Eponimy v morfologii [Eponyms in morphology]. Moskva: Meditsina; 1989. 352 p. (Russian).
12. Sherstyuk OO, Hryn VH, Bilash VP, Severyn YuM, Katsenko AL. Eponimichni nazvy vnutrishnikh orhaniv [Eponimic names of internal organs]. Svit medytsyny ta biolohiyi. 2014;2(44):226-8. (Ukrainian).
13. Toporov HM, Skrypnikov MS, Pronina OM, Danylchenko SI, za red. Skrypnikova MS. Slovnyk eponimichnykh terminiv u klinichnyy anatomiyyi lyudyny: dlya stud. med. navch. zakl. [Dictionary of eponymous terms in clinical anatomy of a person: for students of medical educational institutions]. Ukr. med. stomatol. akad., Khark. derzh. med. akad. pislyadyplom. osvity. Poltava: Verstka; 2003. 259 p. (Ukrainian).
14. Yakovleva AM, Afons'ka TM. Suchasnyy tlumachnyy slovnyk ukraiyins'koyi movy [Dictionary of Modern Ukrainian language]. Kharkiv: PP «TORSSHH plus»; 2007. 672 p. (Ukrainian).

Реферат

ЭПОНИМИЧЕСКИЕ ТЕРМИНЫ В МОРФОЛОГИИ И ПАТОЛОГИИ ЧЕРЕПА ЧЕЛОВЕКА

Гринь В.Г., Черкун Н.А., Головки О.Г.

Ключевые слова: эпоним, анатомия, череп, кость.

В морфологических науках (анатомия человека, клиническая, топографическая и патологическая анатомия, гистология, эмбриология, цитология и т.д.) эпонимы употребляют давно и постоянно. Авторские названия охватывают широкий спектр анатомических образований от важнейших узловых до менее важных для практической медицины. Эпонимы широко распространены в медицине, однако в последнее время все чаще возникает необходимость в их замене на более описательные термины. Важным является исследование эпонимов в медицинской отрасли знаний. Цель. Исследование эпонимов и эпонимических синдромов в анатомической терминологии при изучении черепа человека путем библиографического анализа литературы. Материалы и методы. В работе использованы общепризнанные и общенаучные методы исследования, а именно: диалектический, историко-хронологический, библиографически-описательный, аналитический и др. Результаты и выводы. На сегодняшний день в анатомии эпонимические названия все чаще встречаются в различных изданиях и учебниках по клинической анатомии. Использование эпонимов в научной литературе делает текст лаконичным и ярким. Применение анатомических терминов, в состав которых входят имена или фамилии исследователей, впервые описавших анатомическое образование, способствует лучшей ориентации в топографо-анатомическом расположении органа или области, что нужно для работы с научной литературой, где эти термины обозначены эпонимично, то есть без детального разъяснения значения. Изучение эпонимических терминов способствует раскрытию эволюции клинических дисциплин, диагностического процесса мышления, а также формированию терминологической компетенции у студентов-медиков, овладению ими языка специальности, а также повышению научного и образовательного уровня преподавателя.

Summary

EPONYMOUS TERMS IN MORPHOLOGY AND PATHOLOGY OF HUMAN SKULL

Hryn V. H., Cherkun N. O., Holovko O.

Key words: eponym, anatomy, skull, bone.

It is well known fact that in the domain of morphological sciences, e. g. human anatomy, clinical, topographical and pathological anatomy, histology, embryology, cytology, etc., eponymous terms are very common and have been being used for a long time. Eponymous terms are used to cover a wide variety of anatomical structures ranging from the most important to a less important in clinical practice. Eponyms in medical terminology in some cases result in the use of two or more synonyms for the same concept and therefore, there seems to be reasonable to replace some eponymous terms with somewhat descriptive terms. This work was aimed at studying eponymous terms for human skull syndromes in anatomical terminology related to the human skull by reviewing relevant literature. The research methodology includes generally accepted scientific methods: dialectical, historical and chronological, bibliographical and descriptive ones. Nowadays, eponymous terms in the domain of human anatomy are an inseparable part of academic and didactic texts (monographs, students' textbooks, research articles, etc.) and, as they are shorter than their non-eponymous variants, they may provide the texts with laconism. The eponyms studied are valuable in the reconstruction of the origin of a concept. The use of eponyms in medical terminology has been more frequent than in other domains, which has in some cases resulted in the use of two or more synonyms for the same concept. The use of eponyms in medical terminology has been more frequent than in other domains, which has in some cases resulted in the use of two or more synonyms for the same concept. The use of eponyms in medical terminology has been more frequent than in other domains, which has in some cases resulted in the use of two or more synonyms for the same concept. The anatomical terms, which include names or surnames of researchers who were the first describe certain anatomical structures greatly contributes to a better understanding of the topographical and anatomical characteristics of an organ or a body area. The study of eponymous terms also contributes to the a stronger understanding of the evolution of clinical disciplines, to fostering critical thinking, as well as is a prerequisite for developing professional competence of medical students, their mastering the medical language.